

DÍL TŘETÍ.

HOSPODÁŘSKÁ OPATŘENÍ FINANČNÍ.

101. Finanční správě československé republiky nastaly mimo všechny úkoly, o nichž bylo promluveno, ještě další úkoly rázu spíše přípravného, zabezpečujícího budoucnost financí státních a preventivního, aby nebyl zatížen stát břemeny, jež teprve v budoucnosti nepřiměřeně by vzrostly.

Do této kategorie náleží:

1. nostrifikace společností, které měly až dosud sídlo mimo obvod republiky, avšak v republice měly závody;
2. osamostatnění bankovníctví a peněžnictví československého od vlivu rakouského a maďarského;
3. obmezení rozmnožování akc. kapitálu společností pod tlakem devalvace měny;
4. kontrola burzy při valutních spekulacích a tvoření kursů cenných papírů dle kolísání mezinárodního kursu měny;
5. finanční řešení bytové krise;
6. přechod od válečného hospodářství vázaného ke svobodě obchodní a soutěžní.

1. Nostrifikace akciových společností.

102. V Rakousku viděli jsme zjev skutečně abnormální: že akciové společnosti, které měly závody mimo Vídeň, měly přece sídlo svoje ve Vídni. Důvody

pro tento stav byly povahy finanční nebo lépe řečeno daňové. Zdanění akciových společností provádí se tak, že akciová společnost platí ze zisku v bilanci vykázaného 10% daně. K zisku připočítá se daň za minulý rok zaplacená a úroky z dluhů hypotekárních, poněvadž by jinak společnost musila rozmnožiti svůj akciový kapitál a tyto úroky by vyzískala. K této dani však mohou ukládati obce, okresy, země, obchodní komory, školní okresy procentuelní přírážky. Pro vyměření těchto přírážek rozdělí se daň tak, že 20% daně tvoří základ pro přírážky v sídle společnosti, zbytek v obci, v níž nalézá se podnik a, má-li společnost více podniků v několika různých obcích, rozdělí se daň jako basis přírážková dle vyplacených mezd a platů v jednotlivých podnicích, jestliže společnost nebilancuje každý podnik zvláště.

Těchto zákonných ustanovení uchopila se centralistická agitace a soustřeďovala sídla společností akciových do Vídně dokazujíc, že čím více vzroste basis pro přírážky, které budou procentuelně nižší ve Vídni i v zemi Dolních Rakousích. Neboť ačkoli nezvyšuje společnost břemena obcí tím, že tam má sídlo, dostane 20% její daně za přírážkový základ na úkor obcí, kde je továrna společnosti, jež musí vydržovati školy, nemocnice a péči o chudé pro děti a dělníky továren. Avšak s tím se nespokojily akciové společnosti, nýbrž zřizovaly ve Vídni ústřední prodejny, kam zařaděny nejvýše placení úředníci společnosti. Tyto prodejny byly prohlášený za podnik a majíce velikou kvotu služného a mezd strhly na sebe velmi značnou část daně jako základny přírážkové na úkor obcí, okresů a země, v nichž byl provozován podnik neb podniky společnosti.

Vláda v Rakousku podporovala zařizování společností, které určily za sídlo Vídeň, poněvadž akciové společnosti musily míti ke svému zřízení povolení vlády čili byl zaveden koncessní systém po známém vídeňském krachu z r. 1873.

Bylo proto potřebí učiniti v republice pořádek a

způsobiti, aby společnosti sídlící dosud ve Vídni přenesly svoje sídlo na území republiky. Za tím účelem uzavřena s Rakouskem smlouva o ulehčení řízení při přeložení sídla na území republiky obzvláště odstranění ustanovení, že při přeložení sídla musí společnost likvidovati a platiti tak zv. daň likvidační. V důsledku toho byl vydán zákon č. 12 z r. 1920 a vyzvány společnosti, které měly svoje podniky na území republiky, aby sem přeložily sídlo a nostrifikovaly se.

103. Dle toho přeložilo sídlo svoje na území republiky 88 akciových společností s akciovým kapitálem 575 mill. korun a zvýšily tento kapitál za účelem provedení nostrifikace o 124.5 mill. Kč, takže kapitál ten obnáší 699.5 mill. Kč.

Další 32 společnosti s kapitálem 259 mill. Kč mají podniky v naší republice i v cizině. Tyto společnosti se musí rozdělit a závody zde se nalézající nostrifikovati.

Mimo to je řada společností, s nimiž teprve se jedná, obzvláště na Slovensku, kde se jednání vzhledem k míru trianonskému opozdilo. Báňských podniků nostrifikováno 10 s kapitálem 275 mill. Kč, 19 lokálních drah s kapitálem 32 mill. Kč. Celkem tedy přeložilo svoje sídlo 117 akciových společností s kapitálem 1005 mill. Kč a jedná se o dalších 32 společností s kapitálem 259 mill. Kč. K tomu přijdou ještě slovenské společnosti, takže nostrifikace dosáhne jistě cifry 1500 mill. Kč.

Finančně znamená tento stav nejen odčinění staré krivdy, nýbrž zvýšení daňových příjmů a jejich zabezpečení, poněvadž společnosti, které staly se utvořením československé republiky cizozemskými, převedeny i se svým akciovým kapitálem domů.

2. O s a m o s t a t n ě n í p e n ě ž n i c t v í.

104. Bankovníctví v Rakousku bylo centralisováno do Vídně. Vláda udílejíc koncesse ke zřízení bank potlačovala banky „provinciální“ a podporovala rozvoj bank vídeňských nepřímo i přímo. Nepřímo tím,

že nedávala vznikati konkurenci, přímo tím, že všechny státní obchody prováděla prostřednictvím vídeňských bank. U těchto bank ukládala také dočasné přebytky na nízký úrok, obzvláště po žních a umožňovala vídeňským bankám konkurenci v průmyslových kampaňových úvěrech cukrovarském, sladařském, a lihovarském. Tím okupovaly vídeňské banky také úvěrově průmysl v zemích českých.

V Čechách i na Moravě bránili jsme se tomuto tlaku tím, že jsme zřizovali záložny dle systému Schulze-Dellitzschova pro místní úvěr a pomocí těchto záložen zřízena byla první česká banka, Živnostenská banka, i nyní vedoucí banka česká. Mimo to obce zřizovaly spořitelny ručice vkladatelům za peníze uložené. Království České zřídilo nejprve Hypoteční banku, která vydávala zástavní listy na zápůjčky hypotekární, vložené na pozemky a domy, těšila a těší se veliké oblibě a její zástavní listy pro realnost vedení byly vždy znamenány o 2—3% výše než stejně výnosné rakouské státní půjčky. Podobný ústav zřídila také Morava. Království České zřídilo mimo to Zemskou banku pro úvěr komunální, železniční a meliorační a pro poskytování úvěru menším peněžním ústavům eskontem směnek. Její komunální, železniční a meliorační úpisy těšily se a těší se veliké oblibě pro pečlivé vedení a zdravou emisní politiku. Morava zřídila podobný ústav.

Spořitelny zřídily si banku pro svoje přebytky a pro obchody, jež jinak pěstovati nesmí.

Stále větší hromadění kapitálu přinutilo konečně vídeňské kruhy, že r. 1911 přijaly do konsorcia bank pro státní úvěrní operace Živnostenskou banku, Zemskou banku a Ústřední banku Českých spořitelien a později Českou průmyslovou banku.

105. Samostatnost uložila finanční správě, aby provedla organisaci bankovníctví a peněžnictví nejenom pro svoje úvěrové operace, nýbrž také pro vzbuzení důvěry ve veřejnosti, aby šetření a ukládání peněz bylo povzneseno.

Hned v samých počátcích koupeno bylo okruhem seskupeným kolem Živnostenské banky 55% akcií České eskomptní banky, jejíž celý akciový kapitál byl do té doby v rukách Niederösterreichische Eskomptgesellschaft. Všechny filiálky v republice Creditanstalt für Handel und Gewerbe byly získány Českou eskomptní bankou. Filiálkám vídeňských bank povoleno prozatím obchodovati v republice, ale veškeré vklady získané zde musily býti kryty domácími obchody, a nařizeno jim, by se přeměnily v samostatné ústavy nebo se spojily s domácími bankami. Vídeňská banka Mercur provedla přeměnu na Komerční banku, filiálky Länderbanky přivtěleny k Hospodářské úvěrní bance, Wiener Bankverein zřídil samostatnou banku, filiálky Verkehrsbanky spojeny s Moravskou agrární a průmyslovou bankou, filiálky Anglorakouské banky přeměněny na Angločeskoslovenskou banku.

Na Slovensku a Podkarpatské Rusi zřízeny jednak nové banky, které se však spojovaly s malými bankami, které tam byly obvyklé a které vlastně zastávaly funkce spořitelén a záložén, jednak zřídily tam české banky svoje filiálky. Bylot' tam 279 bank s kapitálem pouze 163 millionů korun, tedy na prvý pohled ústavy malé.

107. Akciové banky se sídlem v Praze (16) měly r. 1918 akciového kapitálu 454 mill. (vlastní rezervy 151.8 mill.), vkladů na knížky a pokladní poukázky 1032 mill.

Akciové banky se sídlem mimo Prahu (10) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku akciového kapitálu 76.24 mill. (reservních fondů 28.7). Vkladů na knížky 124.5 mill. Úhrnem bylo při převratu 26 bank v těchto zemích s kapitálem akciovým 530.4 mill. rezervními fondy 180.5 mill. vlastní jmění tedy 710.9 mill. vklady na knížky 1.156,645.000 Kč, mimo to vklady na účtě běžném a giru 4578 mill.

Již tehdá vzrostl kapitál akciový proti r. 1917 o 162 mill. Koncem r. 1919 bylo 29 bank (+ 3) s 915 mill.

akciového kapitálu (+ 384.6 mill.); r. 1920 bylo 37 bank s 1259.8 mill. akc. kapitálu (+ 344.7). Největší zůstala Živnostenská banka s 200 mill. akciového kapitálu.

Banky těšily se a těší se veliké důvěře vkladatelů, to jest těch, kteří ukládají peníze na vkladní knížky. Stav vkladů na knížky a pokladniční poukázky byl 31. ledna 1919 před

kolkováním	1508 mill.
31. prosince 1919	2521 mill.
30. září 1921	3997 mill.
31. října 1921	4012 mill.
tedy proti 31. lednu 1919 vzrůst o .	2504 mill.

Každá inflace přináší sebou velikou thesauraci. Bylo-li docíleno takového vkladového přírůstku, je zřejmo, že byla aspoň v Čechách, na Moravě a ve Slezsku překonána. Mimo to knížkové vklady ukazují, zdali roste spořivost. I po té stránce jsou tato čísla neobyčejně poučná, neboť stav vkladů byl 1½krát větší.

Také spořitelny poskytují příznivý obraz. Po něvadž volbami přišly do obcí noví lidé a nové strany a hospodářství obecní podléhalo nepříznivým změnám, bylo třeba důvěru k městským spořitelnám posílit. To provedeno jednak tím, že zakázáno spořitelnám půjčovati vlastní obci, jednak tím, že všechny spořitelny musily přistoupiti ke Svazu spořitelien a jsou vázány řídit se ochrannými opatřeními Svazu. Tím důvěra ke spořitelnám stoupla.

Dne 31. ledna 1919 měly vkladů na knížky . 5512 mill.
dne 31. srpna 1921 měly vkladů na knížky . 6838 mill.
tedy více o . . . 1326 mill.

Stoupnutí není tak veliké jako u bank, za to jsou to většinou drobní spořitelé, takže lze z toho souditi, že ujímá se spořivost právě v širokých vrstvách, u nichž přes zvýšené důchody po válce úplně vymizela.

Spořitelnictví na Slovensku nebylo vyvinuto. Byly tam sice akciové spořitelny, ale často s kapitá-

lem akciovým 20.000 Kč. Podporovati spořivost a vůbec jen ukládání peněz na úrok bylo proto svrchovaně ztíženo. Na Slovensku byla a je dosud daleko větší thesaurace peněz než v ostatních částech. Vláda povolila proto nejzdatnějším českým spořitelnám zřídití na Slovensku filiálky a Svaz spořitelén pomáhá ke zřizování městských spořitelén, jichž několik již otevřeno. I zde počínají se vklady množiti a spořivost růsti.

3. Zvyšování kapitálů akciových společností.

108. Inlace a znehodnocení peněz vždycky svádělo ke tvoření nových akciových společností a k nemírnému rozmnožování akciového kapitálu společností starých. Stoupající ceny následkem poklesu měny musí mítí za následek, že provozovací kapitál nestačí, musí býti úvěrem opatřován a tento úvěr brzo neodpovídá jmění vyjádřenému v akciovém kapitálu a rezervnímu fondu. Zvýšil-li by se však akciový kapitál příliš, byla by společnost překapitalisována, jakmile by koruna stoupla, kurs papírů by poklesl a tím strženy by byly také staré akcie dané do podniku v dobré měně.

Aby nemohla se zmocniti spekulace emissního obchodu a zakládati při vysoké konjunktúře špatně fundované podniky, zůstal stát při koncessním systému u akciových společností, ano rozšířil přísný dozor také na společnosti s ručením obmezeným a rozšířil koncessní systém na Slovensko, poněvadž v Uhrách bylo zakládání akciových společností volné.

Ministerstvo financí zavedlo praxi, která měla zachovati seriousness podnikání. Nepovolovalo společnosti špatně fundované, nedovolovalo zvýšení akciového kapitálu nad míru potřebnou k investicím a částečnému provozovacímu kapitálu. Bdělo nad kursem emissním, který musil býti přiměřený výnosu podniku, poněvadž všecko, co je nad nominale akcií, plyne do fondu rezervního. Emissním kursem měla býti vy-

rovnána disparita mezi starými a novými akciemi. Při tom hleděno bylo také na kurs akcií na burse. Emisse neměla býti rozvodněním kapitálu, darem starým akcionářům, nýbrž skutečným posílením podniku. Vedle těchto policejné hospodářských opatření, provedeno však opatření pozitivní. Zvláštním zákonem je dovoleno, aby si podnikatel odepsal daně prostě z investic náhradních mimo obyčejný odpis amortizační, 50% ceny investice buď na jednou, neb po částkách v 10 letech, by měl aspoň z části krytý ciferně veliký náklad investiční vyjádřený v devalvovaných korunách. Z investic nových smí si podnik odepsati 20%. Tento zákon nejen umožnil, aby podniky technicky za války zanedbané se zdokonalily a zmodernisovaly, nýbrž staré podniky s amortizovaným zařízením dostaly lepší konkureční basi než podniky nové, které nemohly odepisovati ani 50% ani 20% na investice.

Tím zamezeno překotné zakládání nových společností obzvláště pro obory poválečné pomíjející konjunktury a daleko více podporovány přeměny dosavadních závodů soukromých na akciové.

Mimo to byly zvláštním zákonem umožněny fuse společností tím, že slevena jim byla daň likvidační, která je velmi tíživá.

109. Výsledky jsou tyto:

Akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným (mimo banky) r. 1919 zvýšily akciový kapitál o 316.6 mill., r. 1920 založeno 414 nových s kap. 672.5 mill., staré zvýšily kapitál o 668 mill., celkem tedy akciový kapitál vzrostl o 1340.5 mill. Kč.

Od 1. ledna do 30. září 1921 založeno nových společností 330 s kapitálem 483 mill., u starých zvýšen kapitál o 529 mill. V nových společnostech je přes polovici přeměn stávajících závodů na akciové společnosti.

Příčinou poměrně malého přírůstku bylo však také to, že nebylo rozmnožováno oběživo, takže volné kapitály udržovány na přiměřené míře.

4. Bursa.

110. Při devalvaci měny je další nebezpečí v tom, že nastává útěk od hotových peněz, snaha přeměnití hotové peníze nejen na věci, nýbrž také na pohledávky nebo cenné papíry. Důsledkem toho poptávka po cenných papírech roste, kursy letí do výše, přízpůsobují se mezinárodnímu kursu měny, na niž znějí, takže s kolísající měnou kolísá kurs. Papíry odpoutají se od své výnosové hodnoty a kursy řídí se pouze hodnotou peněz na mezinárodním trhu. Valutní spekulace zmocní se trhu cenných papírů a využije nepokoje obyvatelstva pro účely bursovní hry. Tam, kde se tisknou bankovky, je hráčská vášeň mimo to podporována vysokými důchody, neodpovídajícími vynaložené práci. Vídeňská bursa poskytovala v letech po válce tento smutný obraz. Tam soustředili se všichni „šibři“, kteří žili jen z bursovní hry, převádějíce ji do obecenstva, takže byly doby, kdy všecko obyvatelstvo od portýrů a kuchařek v hotelích spekulovalo na burse.

111. V Československé republice těchto případů nebylo. Souviselo to s tím, že se netiskly nekryté papírové peníze, a je zajímavé, že nejhazardnější spekulanti ustavičně naléhali, aby se „rozmnožilo oběživo“.

Mimo to vláda, aby udržela zdravý trh bursovní, rozšířila neplatnost diferenčních obchodů bursovních na Slovensko, provedla velmi přísný dozor na burse a potírala pokoutní bursy. Ve valutách a devisách nejprve směl obchodovati jen bankovní úřad, pak dovoleno obchodovati jen akciovým bankám, z bankéřů jen těm, kteří se zavázali podrobiti se kontrole. Spekulace ve valutách a devisách připuštěna jen na termíny, a banky i bankéři mají povinnost žádati za průkaz, k jakému účelu kupec potřebuje cizích valut. O obchodech těchto a korunových úvěrech do ciziny musejí podávati měsíčně výkaz a ztratili by právo obchodovati v devisách, kdyby nedodržovali příkazů vládních. Emisní politika, o níž v předešlém oddílu jsme mluvili, byla jen podporou pro to, aby se do-

staly nové akcie do pevných rukou za přiměřený kurs, takže upisovatelé nebyli lákáni nízkým emisním kursem prodávati svoje kusy.

5. Bytová krise.

112. Jako ve všech státech válčících dostavila se i v Československé republice po příměří bytová krise. Přesto, že válka vyžádala si veliké oběti na životech lidských, že bylo obyvatelstva méně, nestačily byty.

Příčiny byly tyto:

a) Ve válce bylo uzavřeno mnoho válečných sňatků, poněvadž stát dával vyživovací příspěvky manželce a dětem, takže na vojnu povoláný měl postaráno o rodinu. Pravidelně zůstala manželka ve společné domácnosti u své rodiny. Když však muž se vrátil, hledali byt.

b) Vláda rakouská za války učinila opatření, že nesmějí býti zvyšovány činže z bytů nad míru z 1. srpna 1914. Veškeré důchody však stoupaly. Před válkou činila činže v Praze průměrně 20% důchodu. Činže zůstala stejná, důchody však (obzvláště mzdy) stoupaly, takže dle mého vyšetřování činily činže r. 1919 pouze 5—7% důchodů (dle čtvrtí, v níž nájemník bydlel), v r. 1920, po velikém stoupení mezd, dokonce jen 2—3%. To mělo za následek, že dělnické rodiny vypověděly svoje podnájemníky a nocleháře a zvětšily svoje byty, jakmile se uprázdnily, protože náklad na bydlení nehrál nijaké role v rozpočtu domácnosti. Při sčítání lidu 1. ledna 1921 objevila se věc jasně: v Praze, v dělnické VIII. čtvrti pražské, počet bytů se umenšil a na jeden byt připadalo 3.26 osob, v dělnicko-úřednické čtvrti VII. počet bytů se zmenšil a připadalo na jeden byt 3.85 osob. V r. 1910 připadalo v obou čtvrtích na jeden byt 5.2 osoby. Ve II. čtvrti (buržoasie) počet bytů stoupl a připadalo na byt 4.68 osob, ač r. 1910 připadaly na jeden byt i osoby. Z dat je vidno, že v VII. a VIII. čtvrti zvětšovány byty slučováním, proto bytů ubylo, a číslo na

byt stoupl; ve II. čtvrti byty děleny, proto počet bytů stoupl, ale číslo osob na byt vzrostlo.

c) Průběhem války se nové domy nestavěly. Pro válečné účely zabaven cement, cihelny a vápenice nedostávaly uhlí, nebylo dělníků, poněvadž všichni vojensky neschopní byli zařadění do továren muničních za účelem uskutečnění Hindenburgova programu muničního.

d) Veliké množství obytných budov zabraly pro sebe státní úřady, jež v novém státě musely býti zřízeny.

e) Nové domy nebyly stavěny, poněvadž stavební náklad byl tak veliký, že činže, i když byla osvobozena od daní, nenesla ani $\frac{1}{2}\%$ zúročení.

113. Léčení tohoto strašného důsledku války mělo býti nejprve provedeno zákonem o zabírání bytů obcemi. V obci, v níž byla bytová nouze, zřídil se bytový úřad, který jednak přikazoval uprázdněné byty, jednak zjistil, kolik obývacích pokojů kdo má a měl-li jich více než bylo členů rodiny (služky v to nepočítaje, ty měly spát v kuchyni), odebral nájemníkovi přebytečný byt a nastěhoval mu tam někoho, kdo bytu neměl. Tím ovšem zbaven byl majitel bytu svého klidného bydlení, do jeho domácnosti nastěhován cizí člověk. Sociální otázka měla býti řešena tím, že udělám jinému těžkou křivdu, že ho zbavím domácího štěstí, abych nedal také domácího klidu tomu, koho k němu nastěhuji, je-li slušný člověk. Marně poukazovali lidé znalí poměrů, že tento surový zákon nebude mít také efektu žádaného, poněvadž při vysoké dani činžovní a přírážkách k ní, při obecních dávkách z bytu, není nadměrně velkých bytů ani tolik, aby umístěno bylo 5% těch, kteří bytu potřebují. Přes to, že se správnost tohoto tvrzení ukázala, setrvalo se až do 30. června 1921 na této falešné cestě

114. Druhá závada, že se nestavělo, mohla býti odstraněna jedině zvýšením činží. R. 1919 povoleno sice zvýšení o 20% na činžích z 1. srpna 1914, ale poněvadž daně s přírážkami činí 50% hrubého nájemného, bylo to vlastně zvýšení o 10%. Při tom

cena koruny klesla z 25—34 centimů na 9—5 centimů a všechny ceny proti míru průměrně vzrostly 10krát, ceny stavebního nákladu 15krát. Majitelé domu jen prostým udržováním čistoty v domě, čištěním chodníků a nejnütnějším udržováním střechy zaplatili ve zvýšených cenách a mzdách všecko, co jim z činže zbylo. Podnikatelé nestavěli, poněvadž dům, který stál v míru 100.000 K, stál nyní 1,500.000 Kč a nebylo jistoty, že dostane činže, které by mu zúročily kapitál vložený a vynesly úroky z dluhů, které by kontrahovati musil. Kromě toho nebylo zde peněžních ústavů, které by mu půjčily přiměřený obnos, poněvadž všechny počítaly, že eventuelní vzestup koruny bude mít za následek pokles cen, pokles stavebního nákladu u domů v době té stavěných, pokles činží oproti domům vystavěným za doby devalvace měny a tím klesnutí cen jejich a bezpečnosti hypotekární pohledávky. A proto nabízené hypoteky rovnaly se nejvýše $\frac{1}{15}$ stavebního nákladu a podnikatel musil by vložit $\frac{14}{15}$ a nésti všecko risiko valutní. Zde bylo jasné, jak ohromné spousty způsobila válka a zničení měny, jak měnový problém je problémem při každé otázce, zde však přímo základním problémem, poněvadž mají býti stavbou na dlouhá leta immobilisovány kapitály vydané v dnešní měně. U zboží je převod statků rychlý, u obchodního úvěru rovněž, ale u stavebního úvěru hypotekárního je valutní risiko ohromné.

115. Proto zákony, jimiž měla býti řešena krise stavební, musily nejprve překonati tento těžký problém valutní. Postupováno dvojí cestou:

1. u domů postavených bez podpory státní, v nichž $\frac{2}{3}$ obytné plochy slouží účelům bytovým. má právo odepsati si (mimo obyčejnou amortisaci) společnost nebo soukromník daně prostě kdykoliv v 10 letech 70% nákladu. Činí-li daň u akciové společnosti 80% zisku, získá tím 56% stavebního nákladu na účtu daně s přírážkami. Soukromník získá tím více, čím větší příjem má, poněvadž platí osobní daň z příjmů, která je progresivní, zisk však činil by

nejvýše 40% ze 70 čili 28%. Zákon tento myslil jen na společnosti a osoby kapitálově silné, poněvadž si musí opatřiti kapitál do stavby potřebný sám. Stát v těchto případech nemá finančního risika, nýbrž jen daňovou újmu. Zákon tento se osvědčil.

2 Druhá cesta byla, že stát poskytne při domech s malými byty záruku za kapitál, úrok a anuitu, nevynesl-li by dům po zúročení vlastního kapitálu vloženého podnikatelem tuto anuitu. Zápůjčka zaručená smí činiti 60—80% a to tím více procent, čím více bytů, u stavebních družstev až 90%. Domy jsou na 50 let osvobozeny od veškerých daní a přírážek. Aby stát mohl poskytovat zápůjčky nebo aspoň dáti vklady peněžním ústavům, poskytujícím hypotekární zápůjčky, byla usnesena losová půjčka 1000 milionů Kč, rozprodávaná pod agitací, že bydlící mají povinnost ji koupiti ve prospěch nebydlících.

Tento druhý zákon se neosvědčil. Losů rozebráno bylo za 25 milionů. Politika, která nepočítá s psychologii, je špatná politika. Stát nejdříve zakáže zvýšiti činže těm, kteří jsou tak šťastni, že bydlí, nepřipustí jejich vypovězení z bytů, všecko činí, aby vybičoval jejich sobectví, dá jim privilegium laciného bydlení, pronásleduje přímo majitele domů, nájemníkům výpověď ani zvýšení činží nehrozí, a najednou chce od těchto sobců, aby dělali — filantropii pro nebydlící a kupovali si losy.

116. Aby stát nemusil dopláceti veliké obnosy na anuity, určuje ministerstvo sociální péče výši činže v domech státem garantovaných. Tak určilo na př. v Praze za pokoj a kuchyň v takovém novém domě 3300 Kč ročně, v sousedním domě, vystavěném před válkou, stojí pokoj a kuchyň 280 Kč. Na první pohled je jasno, že takováto disparita se nedá udržet: buď budou uvolněny činže ve starých domech a přiblíží se k činžím v domech nových, pak udrží se činže nové a stát nebude vehnán k doplatkům. Nebo setrvá se na nízkých činžích ve starých domech, pak neudrží se vysoké činže v domech nových a stát bude dopláceti ohromné obnosy na anuitách.

Dosud holduje se však sociální politice, která uvádí majitele starých domů v zoufalství, o zvýšení činží ve starých domech nechce se slyšeti, ačkoliv by z toho dostal stát a obce 50% a mohly by zvětšený obnos daně použit ke krytí svých závazků v domech nových, garantovaných.

Tento poslední zbytek válečné „sociální“ politiky dosud odstraněn nebyl z bázně, že odstranění nesmyslného privilegia, aby někdo bydlel za stejný obnos v korunách znehodnocených jako plnohodnotných, pobouřilo by nájemníky, jichž je více než majitelů domů.⁷⁾

PŘECHOD OD VALEČNÉHO VÁZANÉHO HOSPODÁŘSTVÍ STÁTNÍHO KE SVOBODĚ OBCHODNÍ A SOUTĚŽNÍ.

117. Ve válce zavedeno bylo státní hospodaření vázané z různých důvodů a zřízeny za tím účelem zvláštní ústředny. Ústředna kovů sbírala měděné součástky strojů, kamen atd. pro vojenskou správu na uzávěrky šrapnelů, disponovala o surovém i starém železe, prikazujíc soukromému průmyslu to, co zbylo vojenské správě. Tato ústředna byla převzata jen za účelem provedení likvidace. O takovéto válečné ústředny však nejde. Hlavně jedná se o ty, které v republice byly zřízeny za dvěma účely: distribučním a finančním. Distribučními ústřednami byly obilní ústav a bramborová komise, ústav pro oleje, mléko a tuky, masná centrála, ovocná ústředna, komise pivovarská, komise pro kosti a umělá hnojiva, oděvna: finančními ústřednami byly lihová, sladová, cukerní, dřevařská a uhelná.

Pokud jde o prvý druh, bylo jeho posláním nakoupiti obilí, brambory, olej, mléko, tuky, maso a ovoce a rozdělití je obyvatelstvu na lístky za ceny pevně stanovené s vyloučením obchodu. O ústavu obilním mluvil jsem již v kapitole o rozpočtu a uka-